

Demény Piroska

A tanítóképzés perspektívái a romániai felsőoktatásban

A romániai közoktatás folyamatos változásai jelentős mértékben érintik az óvodapedagógus- és tanítóképzést, annak tartalmát, célrendszerét. A tanulmány történeti folyamatában elemzi az utóbbi huszonöt évben e téren bekövetkezett változásokat, és kitekintést nyújt a szak 21. századi lehetőségeire.

A romániai óvodapedagógus- és tanítóképzés újabb korszakhatárhoz érkezett, így célszerű áttekinteni, mit ért el az utóbbi 25 évben, s merre haladjon tovább. Hogy hol is van egy korszaknak a határa, mindig vitatható. Vajon ezt a határt a szakterületet érintő döntésekhez kössük-e, vagy a politikai demográfiai, gazdasági tényezők változását tekintjük a lehetséges korszakolás alapjának? Ebben az esetben a korszakhatárt inkább egy hosszabb folyamat végének tekintjük, amikor valamely eltervezett változás kiteljesedik. Ilyen értelemben – úgy gondoljuk – egy folyamat kiteljesedésének vagyunk tanúi ebben a periódusban: az óvodapedagógus- és tanítóképzés a román felsőoktatás szerves része lett egyetemi szinten. Nem csak jogilag, szervezetileg, hanem belső szakmai kultúráját, értékorientációját és eredményeit tekintve is. Kialakította helyét és kapcsolatait a pedagógusképzésen belül. De identitásához az is hozzátartozik, hogy e rendszeren belül megjelennek azon sajátosságai is, amelyek abból a tényből fakadnak, hogy kisgyermek nevelésére-oktatására készít fel. Mostanra talán elhalványult egy régi előfeltevés, amelynek konzekvenciái megnyilvánultak a képzés idejében, szintjében, társadalmi megbecsülésében, a hallgatók ambícióiban, a tanárok öntudatában is. Eszerint: kisebb gyermekek tanítása kisebb felelősség, kevesebb tudást igényel, rövidebb idő alatt lehet felkészülni rá, igazi szakmai elmélyedést nem tesz lehetővé sem az oktató, sem a hallgató számára, értelemszerűen alacsonyabb fizetési kategóriát jelent, és a szűk tanári szobákban a kisgyermek tanítójának nem jut önálló asztalfiók.

Ezt a régi felfogást lassanként felváltotta/felváltja egy másféle nézetrendszer, amelynek képviselői tudják, hogy **a szocializációban a kisgyermekkor kitüntetett fontosságú** időszak. Ezért mindazok felkészítése is jelentős és bonyolult feladat, akik professzionálisan foglalkoznak e korosztály nevelésével, tanításával. Ennek fel- és elismerése teszi lehetővé a kiegyensúlyozott és paritásos viszonyt a pedagógusképzés különböző szereplői és intézményei között.

Tanulmányunkban szeretnénk felidézni azt a hosszú történeti folyamatot, amelynek eredményeképpen kialakult a tanítóképzés kettős kötődése: egyfelől megtartotta és továbbfejlesztette erős kapcsolatait a közoktatással, másfelől kiemelkedett a középfokú oktatás keretei közül, egyetemi szintűvé vált. Számba vesszük azokat a főbb problémákat is, amelyek ma jellemzik a tanítóképzést, s amelyek sikeres vagy sikertelen megoldása évtizedekre megszabhatja a pedagógusképzés ezen ágának jövőjét.

A felsőfokú óvodapedagógus- és tanítóképzés története

A felsőfokúvá válás többszöri nekirugaszkodással vált (reményeink szerint) végérvényessé. Az óvodapedagógus-és tanítóképzés terén nagy változatosságot tapasztalhattunk az elmúlt évek során. Hosszú ideig a felkészítés a pedagógiai líceumokban valósult meg felsőközépfokon (időtartama öt év, 2002-től négy év), illetve posztliceális formában (időszakosan). A kilencvenes években a kolozsvári BBTE égisze alatt több helyszínen is tanítóképző főiskolák létesültek, melyek felsőfokon biztosították a képzést. A tanítóképző főiskolák létesítése a tanügyi reform szerves részét képezte, amelynek eredményeként a középiskolai szinten megvalósuló óvodapedagógus- és tanítóképzés helyét átveszi a főiskolai szintű oktatás (erre utal a Tanügyminisztérium által kiadott 3693/11. 05. 1998. számú rendelet). Az általánosan bevezetett oktatási reform következtében 1999-től a pedagógiai líceumokban nem szerveztek felvételit, de a már létező osztályokban tovább folyt a képzés. (A 2002/2003-as tanévtől kezdve új tantervvel, négy éves képzési idővel újra beindították. Napjainkban is párhuzamos képzés folyik: pedagógiai líceumokban és egyetemi szinten.) A felsőfokú tanítóképző főiskolák a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Pszichológia és Neveléstudományok Karán belül működtek. Magyar nyelven 6 helyszínen folyt az oktatás: Kolozsváron, Nagenyeden, Székelyudvarhelyen, Kézdivásárhelyen, Marosvásárhelyen és Szatmárnémetiben. A tanítóképző főiskolák eleinte hármas képesítést biztosítottak: az elemi iskolák és az óvodák részére képezték a pedagógusokat, illetve a kijelölt szakokon (leginkább idegen nyelvvél társítva) tanárokat képezték az alsóközépfokú oktatás számára. A 2001/2002-es tanévtől kezdve azonban már csak egyszakos képzést nyújthattak a tanítóképző főiskolák, vagy tanítói, vagy óvodapedagógusi képesítést.

Ebben a periódusban a romániai felsőfokú oktatási rendszer is az európai normáknak megfelelően alakult át. A bolognai folyamat következményeként a

tanító- és óvodapedagógus-képzést biztosító főiskolák egyetemi szintre emelkedtek és megváltoztatták a képzés szerkezetét, tantervét is. 2005-ben már egyetemi szintű tanítói és óvodapedagógusi képesítést szerezhettek a BBTE kirendeltségein is a hallgatók. Ezzel a határozattal a szak a felsőoktatás szerves részévé vált, a társadalmi elismerést pedig már a megnevezés is jelezni kívánja: román megnevezés szerint „profesor învățământ primar” – elemi osztályok tanára, „profesor învățământ preșcolar” – óvodások tanára. Ezzel a tanítóképzés formailag, jogilag és lehetőségeit tekintve, elvileg egyenrangú partner lett a pedagógusképzés rendszerében. Jogilag, szervezetileg tehát megtalálta lassan a helyét a pedagógusképzésen belül.

Belső szakmai kultúráját tekintve a szak a régi hagyományokból építkezik. Jól bevált gyakorlatok továbbadása válik így lehetővé, amelynek köszönhetően ma már elmondhatjuk: a pedagógusképzés leggyakorlatorientáltabb ága az óvodapedagógus- és tanítóképzés. Ezt az állítást fogjuk a későbbiekben részletesen kifejteni.

A BBTE égisze alatt a magyar nyelven működő óvodapedagógus- és tanítóképző szakok 2010-ben saját intézetet alapítottak, a Pedagógia és Alkalmazott Didaktika Intézetet (PADI). Így elindulhatott az a küzdelmes belső szakmai munka, amelynek célja és eredménye lehet az igényes felsőoktatási képzési kultúra és oktatói-hallgatói életmód kialakulása, beilleszkedése a felsőoktatás rendszerébe. Az évenként – a képzési igényeknek megfelelően – változó tantervek jelzik a képzési tartalom alakulásának hullámzását. Ebben az időszakban kikristályosodott a képzés elméleti magja, tartalma. A régi tanítóképzős tapasztalatokkal rendelkező tanárok személyükben hidat képeztek a közép- és felsőoktatás között: közvetítésükkel a felsőoktatási rendszerben is meghonosodott számos tradicionális gyakorlati képzési forma. A 2010-es torockói tanácskozás eredményeképpen (hosszas egyeztetés, kisebb-nagyobb változtatások után) készült el a ma is érvényben lévő tanterv, melyben erősödött a képzés általánosan művelő (az értelmiségi életformára felkészítő) jellege. Több szabadságot biztosít a hallgatónak abban a tekintetben is, hogy a három év alapképzés idején lehetőségük adódik 10 választható csomagból (összesen 28 tantárgy közül) eldönteni: miben szeretnének elmélyülni alapképzésük során. 2013-ban sikerült akkreditálnunk a PADI égisze alatt a kolozsvári magiszteri képzést is, amely kiegészíti az alapképzést *Alternatív iskolák* címen.

Az óvodapedagógus- és tanítóképzés tanterveiben egyre nagyobb hangsúlyt kapott a gyakorlati képzés. Az alaptantárgyak mellett fontos szerepet tulajdonítanak a tantárgy-pedagógiáknak és az ún. speciális képesség- és készségfejlesztő tantárgyaknak. Ennél sokkal tágabb időkeretet biztosítunk a pedagógiai gyakorlatnak: hallgatóink a képzési idő 25%-át fordítják gyakorlati tapasztalatokra. A kirendeltségek saját belátásuk és lehetőségeik szerint szervezhetik a pedagógiai gyakorlatot.

Az első év második szemeszterében heti négy óra *megfigyeléssel* töltött gyakorlatként a kolozsvári tanítóképzős hallgatók megismerkedhetnek a városban és környékén működő iskolatípusokkal (Waldorf, Montessori, Step by Step, felekezeti iskolák, bentlakásos szórványkollégium – Válaszút). Másodévtől minden hallgatónak kötelessége heti négy órában óvodai integrált tevékenységen, valamint heti négy órában az elemi osztályok tanításain részt vennie. A részvétel *csoporthoz tartozás megfigyelésekben* és *egyéni próbatanításokon* valósul meg. Ezen kívül minden hallgató fél évente egy-egy napot *egyéni hospitáláson* vesz részt óvodában, iskolában, amikor segíti a pedagógus munkáját. Harmadéven, a hatodik félévben kerül sor a *vizsgatanításokra*, ahol a szakmódszertanos és a mentor-tanító (óvónő) mellett az intézmény igazgatója és a bizottság kinevezett elnöke is részt vesz, értékeli, és jegyzőkönyvben rögzíti a vizsgatanítás eredményét. Az első és a második tanulmányi év végén minden hallgatónak kötelessége két hét *egyéni külső szakmai gyakorlatot* teljesíteni vidéki intézményekben (teljesítési periódus: szeptember 15. – október 1). Erről a következő év októberében írásban és az intézménytől kapott igazolással be is kell számolnia. A hallgató külső feladataihoz tartozik az *egy hét szabad szakmai gyakorlat* is, amelyet a három év alapképzés idején bármikor teljesíthet, az ezt igazoló portfólióval csak harmadéven kell elszámolnia. A szabad szakmai gyakorlat célja megismertetni a hallgatókkal a sajátos szükségletű gyermekekkel való foglalkozás lehetőségeit, illetve az iskolán kívüli rendezvények (táborok, erdei iskolák) nevelésben betöltött szerepét.

Olyan pedagógusképzési modellt kell tehát kialakítanunk, amelyben a színvonalas elméleti képzés mellett megfelelő arányban szerepel a gyakorlati felkészítés. Az óvodapedagógus- és tanítószakos hallgatók tudásának kettős – elméleti és gyakorlati – meghatározottsága tényként kezelendő. A Bologna-rendszerű képzés tantervének hozadékeként említhető, hogy „tantervesíti” a gyakorlati képzés irányításában a tantárgypedagógus aktív szerepvállalását gyakorlatvezetői minőségében. Hiányosságként értékelendő viszont az, hogy megszűnik a pedagógiai gyakorlat

koordinátori szerepköre, amely összefoghatná a hallgató gyakorlati felkészülését.

Távlati terveink között szerepel a tanterv olyan szintű módosítása, amely lehetővé teszi, hogy az államvizsga követelményei között kreditértékűvé váljék a pedagógiai gyakorlat portfóliójának értékelése, illetve a vizsgatanítás értéke. Így megfelelő fontosságúvá válna a gyakorlat.

Úgy gondoljuk, hogy a fentiekben röviden felvázolt pedagógiai gyakorlat bevezetése alapvető jelentőségű lehet az egyetemi tanulmányok motivációjában, a pályamotivációs, pályaszocializációs folyamatban.

Perspektívák a felsőoktatás kereteiben

Visszaulva kezdő gondolatunkra, elmondhatjuk, hogy a felsőfokúvá válás jó úton haladt, a tanítóképzés a felsőfokú oktatás szerves részévé vált. Ezáltal megteremtődött a csendes építkezés, a minőségi fejlesztés lehetősége. A bolognai megállapodás alapján újragondolt felsőoktatási struktúrában sikerült olyan formákat találnunk, amelyek megőrzik a kierielt szak jellegzetességeit, értékeit, és amelyek révén a tanítók, óvónők szakmai karrierépítése megoldható anélkül, hogy elszakadnának a pedagógusi munkától. Pozitívum, hogy ebben az új egyetemi struktúrában a tanítóképzőt végzetteknek úgyls van előrehaladási lehetőségük, hogy nem kell pályát módosítaniuk. Ebben a struktúrában a tanító és óvodapedagógus oklevelei tartalmazzák a szak profiljának megfelelő szakképzettség megjelölését, de az oklevél egyenértékű az egyetemi képzés Bachelor szintű (Ba) diplomákkal. A tanulmányok így több szakirányban is folytatódhatnak, de a végzetteknek lehetőségük van magiszteri képzés keretében elmélyülni a szakmában (*Alternatív iskolák* – magiszteri): MSc-diplomát is szerezhetnek. Ezután már az elméleti munka iránt érdeklődő, kutatásra is alkalmas tanítóknak és óvónőknek a mindenkire érvényes szabály alapján PhD-fokozat megszerzésére is lehetőségük nyílik. Ezt a nézetet racionálisnak tartjuk és támogatjuk, hiszen úgy őrzi meg a kialakult képzési profilokat és az erőteljes gyakorlati irányultságot, hogy közben megnyitja az egyetemi továbbhaladás útját is, növelvén ezáltal a szakma presztízst. Mind az iskolai karrierhez (pl. szaktanfelügyelő, igazgatói feladatkör betöltéséhez), mind a szakmai-tudományos munkához szükséges feltételeket úgy tudják most már teljesíteni a tanítók és óvónők, hogy közben nem kényszerülnek pályamódosításra, munkájukban nem kell elhagyniuk azokat a korcsoportokat, amelyekhez eredeti képzettségük fűzi.

Gondok, problémák

A felsőoktatási finanszírozási rendszer meghatározott képzési és fenntartási normatíváit a tanítóképzésre is általánosították: így a hallgatói létszám, a minősített oktatók és a tudományos munka mutatói alapján kapja a finanszírozást. A tanító szakhoz rendelt képzési normatíva nagyon alacsony, ha figyelembe vesszük a gyakorlati képzéssel járó kiadásokat is. Az óvodapedagógus- és tanítóképzés egyetemi struktúrába való helyezése meglepetésként érte az egyetemeket az infrastruktúra tekintetében is. A megfelelő infrastruktúra alapfeltétele a minőségi egyetemi oktatásnak.

Kritikus pont a képzési létszám kérdése is. Közismert demográfiai jelenségek miatt a közoktatásban folyamatosan csökken a gyermekek száma. Ehhez hozzá kell számolnunk a nyugdíjkorhatár emelését is. Ezek a jelenségek értelemszerűen a pedagógusképzés volumenére is kihatnak. Az egymást váltó oktatási kormányzatok és törvények azonban erősítik a felsőoktatás és a pedagógusképzés széttagoltságát: a BBTE égisze alatt működő magyar nyelvű tanítóképzés mellett több állami és magánegyetem is indított felsőfokú tanítóképzőt úgy, hogy a középfokú intézmények is működnek. A jövő kérdése, hogy a magyar nyelvű populáció csökkenésével, a nyugdíjkorhatár emelésével szükség lesz-e az összes létező tanítóképzőre.

A Pedagógia és Alkalmazott Didaktika Intézet 2010-től olyan intézményi háttérrel próbál biztosítani a BBTE égisze alatt működő kirendeltségeknek, amely feladatának tartja a széttagolt intézményekben folyó munka koordinálását, biztosítja a szak minőségi színvonalát. Igyekszik folyamatos szakmai konzultációt fenntartani az intézet tagjaival (tantervek kidolgozása, államvizsga követelmények és felvételi követelmények kidolgozása), s a karral való harmonikus együttműködést is ápolja. Az infrastruktúra és az átgondoltabb finanszírozás biztosítása megteremtené a lendületesebb fejlődés lehetőségét.

Irodalom

Balassa Katalin: Iskolai kísérlet a vezetőtanári munka és a tanítási gyakorlat tartalmi megújítására. *Magyar Pedagógia*. 1998. 3. sz. 169–186. p.

- Barabási Tünde – Antal Sándor: Tantervi innováció a romániai magyar tanító- és óvóképzésben. *Erdélyi Pszichológia Szemle*, Kolozsvár, 2008.
- Bodóczky C. és Malderez, A.: Egy új gyakorlótanítási modell és jelentősége a tanárképzésben. *Magyar Pedagógia*. 1993. 1–2. sz. 37–52. p.
- Nagy Lászlóné (szerk.): *Segédanyag a tanórai megfigyelésekhez*. Kézirat. Szeged, 1999, József Attila Tudományegyetem.
- Szenes Márta – Zsolnai Anikó: Új kezdeményezés a pedagógusképzésben. *Iskolakultúra*. 1996. 6–7. szám 176–179. p.
- Takács Imre: A kreatív gondolkodás fejlesztése ötletekkel. *Pedagógiai Szemle*. 1990. 9. sz. 894–896. p.